

Historiska axplock

Tingsplatsen

1627 blev Svenljunga tingsstad i Kinds Härad för första gången. Från och med 1650 blir Svenljunga den permanenta tingsplatsen för Kinds Härad.

En funktion som idag upprätthålls genom Sjuhäradsbygdens Tingsrätt i Borås.

Tingshusets historia

Göta hovrätt inrättades 1634 och fyra år senare utfärdades ett påbud till landshövdingarna inom hovrättens område att de borde tillse, att bestämd tingsplats fanns i varje härad, där "bekvämliga och goda tingsstugor uppföras". Tingshus byggdes under de närmast följande åren i de flesta av Västergötlands härad.

Omkring 1640 uppfördes för Kinds härad tingshus i Svenljunga. Till tingsplatser hade därmed valts orter med betydande gästgivaregårdar och goda vägförbindelser.

Till tingen, som ofta pågick i flera dagar, kom det mycket folk. Vid tingshusen behövdes inkvarteringsmöjligheter och stallar med platser för de tillresandes hästar.

I domboken för 1670 har det antecknats, att tingsstugan i Svenljunga blivit mycket förfallen och att behövlig reparation därför måste utföras. Hundra år senare eller närmare bestämt i oktober 1760 behandlades vid Kinds häradsrätt en skrivelse från Göta hovrätt angående tingshus och gästgivaregårdar. Invånarna i häradet hade med anledning härav genom kungörandet från predikstolarna kallats till tinget för att höras om denna angelägenhet.

Hovrätten rekommenderade, att tingshus och gästgivaregårdar borde byggas av sten. "Däröver sig invånarna yttrade, att i detta härad allenast ett tingsställe och en tingshus- byggnad här i Svenljunga, vilken, då den varder underhållen, än i många år kan stå, men, då den förfaller och kommer att ombyggas, äro de alldeles av den tanke att upprätta en av sten". En annan fråga gällde, om Kind och Redväg kunde ha samma tingställe. Men det ansåg kindborna vid tinget i Svenljunga 1760, att det inte lät sig göra "utan allmogens alltför stora obekvämheter".

Sedan detta skrivits som svar till hovrätten diskuterades tingshusets bristfälligheter. Taket var ju så dåligt "att icke något rum var alldeles droppfritt vid regnväder". Skorstenarna var brandfarliga.

Varför hade kronolänsmannen Wallander ej låtit utföra tidigare beslutade reparationer? Han försvarade sig med, att han ej fått pengarna från kronofogden men utlovade att taga itu med tingshusets reparation snarast möjligt.

Tingshuset beskrevs 1844 som timrat, brädfodrat, rödmålat samt innehållande tingssal, förstuga samt en kammare för vardera häradshövding, länsmän, kronofogde, nämndemän, skrivare och vaktmästare. Tingshuset hade då också "klockstapel".

I början av 1850-talet beslöts rivning av det gamla tingshuset i Svenljunga. Beslut fattades om uppförande av nytt på samma plats "dock 6 alnar längre i söder". Som entreprenör för det nya tingshuset antogs byggmästare A. Björklund, och den 10 december 1857 kunde besiktning av detta ske under ledning av häradshövding Stenberg. Nybyggda var också byggnad med häkte och vaktmästarbostad samt ett hus med stall, vagnsbod och vedbod.

Rastplats

1636 inrättades ett gästgiveri i Svenljunga. Detta passade bra då vägen längs Ätran från Hallandskusten mot Falköping och vägen mellan Göteborg och Jönköping korsade varandra där.

Bankpremiär

1862 öppnades Kinds Härad's första bank i Svenljunga.

KHJ, BAJ och SJ

1885 invigdes Kinds Härad's Järnväg mellan Svenljunga och Borås. 1900 övertogs järnvägen av Borås - Alvesta Järnväg. 1940 förstatligades BAJ och Statens Järnvägar övertog trafikansvaret. 1961 upphörde persontrafiken och 1989 gick det sista godståget.

18 procent resehandlare

Sjuhäradsbygden är känd för sina gårdfarihandlare, eller knallar som de populärt kallas. Av den manliga befolkningen mellan 18 och 55 års ålder i Svenljunga by år 1800 var 18 procent gårdfarihandlare.

"Säg Algots, det räcker"

Algot Johansson föddes 1886 i Roasjö socken. Han började som gårdfarihandlare och slutade sin yrkesbana inom textil- och konfektionsbranschen, som VD för det största av alla konfektionsföretag i Sverige, nämligen Algots.

Textilåren i Svenljunga

Livet kring och efter Westlunds, speglat av två f d medarbetare...

"Det var ett annat liv i samhället förr", det intygar den fd springpojken, tillskäraren och säljaren när vi träffar honom för en pratstund kring textilepoken i Svenljunga. Bengt Anderson började 1939 på dåvarande Eskil Westlunds, startat av Valle Berg 1936 och tillbyggt 1938. Nu syftar vi på fabriksbyggnaden kallad fd Top Prints, öster om gamla bron. Härifrån cyklade Bengt bl a till hemstickerskor på gårdar en fem km från byn. Levererade material och hämtade färdiga plagg.

"Då i början var det ju bara en i hemmet som jobbade", konstaterar Bengt. Det fanns någon hemma som ställde fram lunchen. Därför cyklade en ström fabriksarbetare hemåt och tillbaka till jobbet vid lunchtid. Sen lämnades och hämtades det alltid på stationen med vanlig handdragen kärra. Två gånger per arbetsdag. Det var ett annat liv i byn då...

Postorderföretagen var fler förr. Bengt räknar upp Almenco, Häggström och Johansson, Viskadals fabriker, Marks, Rowells, Ellos och Haléns. Westlunds i Svenljunga växte parallellt med postorderns tillväxt. Försäljningen skedde både till postorder och detaljhandel, men här gällde det att inte plaggen blev desamma. De skulle se olika ut i de båda säljleden. Man sålde inte direkt till detaljhandeln utan via grossist. Det var arbetskläder, blåbyxor (föregångare till dagens jeans), overaller och barnkläder.

Efter springpojksåren lärde Bengt upp sig till tillskärare, sedan gjorde han efter några år ett avhopp till en skjortfabrik i Småland, men efter tre år är han tillbaka igen som säljare. 23 år senare köper Bruno Janstorp företaget. Bengt fortsätter till "den sagan är slut" 1989. Efterhand jobbade man upp en förhöjd kvalitet, menar Bengt. Kunder blev nu Turitz (Epa), Åhlén och Holm (Tempo) och Kapp Ahl.

Bruno Janstorp fick sina första lärospån hos sin far Carl i "villan" på Boråsvägen. Vid ett tillfälle kallade Bruno upp Bengt för att visa att han fått en stororder från Ellos. "Gamla Päls" lokaler var lediga och där sattes verksamhet igång som räddade hem den ordern och sedan "gick det bra i många år..."

Ett samarbete med en mer välkänd person var när Westlunds lät designern Sigsteen Herrgårdh designa overaller i mjuka material för bl a Gulins och export till USA!

Tämligen anonymt i övervåningen på en villa nära stationsbyggnaden i Svenljunga ligger en firma som i många år haft betydelse för hur svenska folket kunnat klä sig. Guno Fashion, står det på en oansenlig liten skylt. Lennart Svensson har varit verksam med textil sedan 1960. Nu funderar han på att dra sig tillbaka, men det Lennart har att berätta det ger också en bakgrund till varför Svenljunga ser ut som det gör idag!

Svenssons företag har i många år varit ett led i processen att ta fram konfektion till svenskarna. Vem funderar över hur Hennes & Mauritz, B&W, Åhlens, KF, KappAhl, Gulins m fl företag tog fram sina kollektioner? Guno Fashion var under många år det företag som stod för att tyget togs fram och att de olika kundernas modeller syddes upp utomlands.

1975 hade man import från Tjeckoslovakien, Ryssland och Polen. "1982-1986 handlade det om att ha tillgång till så stora införselkvoter som möjligt", säger Lennart. "Det var goda år!" Lennart köpte aldrig hem något som inte redan var sålt. Därmed var risken liten. Idag har affärskedjorna egna inköpsorganisationer. Utbudet av intressanta kunder har minskat. I Svenljunga håller den textila yrkesskickligheten på att dö ut. Kulturen förs dock vidare av bland andra Berendsen, Blåkläder, Överlida Produkter och Scandinavian Golfer..

I centralorten verkade Fäldts Triåk, Westlunds och senare Janstorp International. Postorder bedrevs i nuvarande "Lilla Varuhuset". Härutöver fanns en hel del hemsömnad som jämnade ut efterfrågetoppar och var fasta underleverantörer.

Ur denna miljö spirade Guno Fashion "Under manchesteråren levererade jag 100.000 par byxor av tyg från Tjeckoslovakien" säger Lennart. "Annars existerade aldrig några gränser. 100.000-tals meter tyg skaffades från Italien, Portugal och Tjeckoslovakien!"

Lite om Westlunds

Storhetstiden 1955-67. 300 anställda i fastigheten som idag kallas för Top Prints. Filialer hade man i Axelfors (25 pers), Berghem (15 pers), Fegen (25 pers), Götene och Oskarsström. Man tillverkade lättare konfektion: byxor, damkappor och kjolar. Postordern sög upp hela sortimentet.

Man sydde också i nuvarande Lilla Varuhuset (efter en brand 1964). Huvudfabriken blev sen den som ligger efter Kindsvägen, strax söder om firma "Sängkammaren". 1975 köptes Westlunds av Bruno Janstorp.

Janstorp International

När imperiet var som störst fanns det fabriker i Finland, Irland, Malta och Portugal.

Den som vill veta mer om den textila epoken i Svenljunga bör läsa i Svenjungaboken.

Kindahus

Om Kindahus vid Östra Frölunda berättas: Danskarna gjorde en inbrytning in i Västergötland år 1306 och fästet intogs. Befintliga pålverk raserades helt. 1436, då Engelbrekt företog krigståg över Västergötland ned mot Hallandsgränsen, kom det illa medfarna fästet åter i svenskarnas händer. Stödda av en bondehär från trakten togs danskarna i flanken och sedan var Kindahus åter i kindbornas ägo. Förskansningen blev dock troligtvis endast hjälpligt upprustad tills nästa attack kom 1452. Endast fem dagar stod allmogen mot belägringen från manstark dansk trupp.

Vill du veta mer?

Då kan du köpa Stig Sverneskogs bok på biblioteket.

Gränsmarker

Söder om Mårdaklev löpte den Svenska Riksgränsen mot Danmark fram till och med freden i Brömsebro 1645. Skansar vid Klev kom här att utgöra de första hindren för fiendliga trupper. Kindahus låg sedan knappt en mil norrut. Vid Klev låg en tullstation och en krog, och från 1600-talet ett gästgiveri. Det senare är öppet än i dag för besök. Skansarna kan Du också se.

Sexdregabo

Nils Rosén von Rosenstein var en berömd barnläkare på 1700-talet. Han föddes i Sexdrega 1706 och blev medicine professor i Uppsala, samt livmedikus åt kung Gustav III. Han var kollega med Carl von Linné. Nils Rosén von Rosenstein kallas den svenska barnmedicinens fader efter att bland annat ha infört smittkoppsymningen i Sverige. Han avled i Uppsala 1773.

Populär väckelse

Omkring 1820 börjar en asketisk väckelserörelse i Svenljunga. Jacob Otto Hoof var namnet på den präst som predikade denna väckelse, som kallades Hoofianismen.

Populär biskop

1907 föddes en pojke i Svenljunga. Hans hette Ruben Josefsson och utbildade sig till präst. Denna yrkesbana avslutade han som ärkebiskop mellan 1967 och 1972.

Laddat minnesmärke

I Gräne gruva bröts kvarts. Resterna av gruvan ligger kvar mellan sjöarna Holsjön och Lilla Hallången. Detta mineral bröts under första världskriget och exporterades till Tyskland där det användes som laddning i granater.

Silverfynd

Vid Vännebo gjordes på 1870-talet några märkliga fynd. Det var föremål av brons, silver och järn, som förvaras på Statens historiska museum i Stockholm. De unika fynden är bland annat hästmunderingar, betsel och sadelbeslag. Det finaste fyndet är en silverbelagd bronsplatta, som använts som hängprydnad för en häst. Fynden är daterade till 400-talet och tillhör folkvandringstiden.

Vad hände vid Ryelund?

Vid Ryelund intill vägen mellan Svenljunga och Kinna finns en försvarsanläggning. Man kan se 8 meter djupa diken och stenvallar. På ett ställe har vällen en spetsformig utbyggnad, vilket är typiskt i befästningar från 1500-talet och framåt. Här kunde en kanon beskjuta flankerna. Det finns en muntlig tradition om "slaget vid Ryelund" mellan svenskar och danskar, vilket kan ha ägt rum på 1500- eller 1600-talet. En liten kanon har hittats, men skriftlig källdokumentation saknas.

Utgrävningar under flera år

Intressanta fynd från bosättningar funna i Örsås.

- En halv sländtrissa, äldsta fyndet i Sjuhäradsbygden med textil anknytning.
- Träkol
- Harts, björktjära
- Brända ben från får, get och hare.
- Krukskärvor

Vad fick Du lära Dig om landets tidiga bosättningar? Att man tog sig fram efter sjöar och floder. Levde av fiske och vad skog och odling gav. Vi inbillade oss gärna att de flesta bosatte sig vid havskusten. De fyndorter som vi känner till är de som har varit rika på guld, silver och andra värdefulla fynd. Därför är Svenljungaområdet inte tidigare känt för sina forn-lämningar.

Nutida forskare har, i mark som inte rörts nämnvärt av mänsklig hand, hittat spår efter bosättningar i våra trakter. Varför bosatte man sig i Lägged och Örsås?

Därför att det för den tidens jordbruksredskap var en lämplig jordmån i detta område. Det var lövskogsrikt och jorden bestod av partiklar av blandade storlekar, vilket gjorde att den blev lättbearbetad. (Jämför hur blålera i en kustvik blir i torrt tillstånd och tänk på deras enkla träredskap...)

Röstorps (Örsås), här fanns flera hushåll redan vid Kristi födelse.

Här på detta till synes trista kalhygge finns resterna efter omfattande bebyggelse och odling från förhistorisk tid. Tittar man lite närmare på markerna häromkring, upptäcker man snart en stor mängd tätt liggande röjningsrösen. Dessa rösen är resultatet av flera århundraden av stenröjande för att skapa bättre odlingsmarker. Bland röjningsrösen finns också gravar (rösen och stensättningar) och, strax under markytan, de boplatzlämningar som hör odlingen till.

Sedan ett par år pågår bebyggelse historiska undersökningar här i Röstorpskogen. Genom dessa har vi fått fram mycket ny kunskap om den förhistoriske bondens livsmiljö. Odlingen sätter fart i dessa trakter under yngre bronsålder, cirka 1000 f.Kr, och redan vid Kristi födelse fanns det flera hushåll häruppe på höjden. Man bodde i långhus och hade åkermarken alldeles in på knutarna. Landskapet var då mycket öppnare och bestod av stora ängs- och gräsmarker, där små åkerlappar låg insprängda.

Fynd av brända sädeskorn visar att man odlade korn och havre. Åkrarna gödslades emellanåt, men man utnyttjade också jordarnas förmåga att återhämta sig genom längre trädesperioder. Ett viktigt komplement till åkerbruket var järnproduktionen. Förekomsten av smides- och ungsslagg samt blästermunstycken på boplatytorna, avslöjar att järn tillverkats och bearbetats på platsen. Kasserade sländtrissor visar att man ägnat sig åt textilhantering.

Andra näringskällor var boskapsskötsel, jakt, fångst och fiske.

Bosättningen i Röstorpskogen varade åtminstone fram till 400-talet e.Kr. Sedan tycks man ha flyttat närmare ned mot Assman. Vid nuvarande Röstorps by finns resterna av den yngre järnålderns markindelningar. I skogs- och hagmarkerna kan man ännu se långsmala markytor avgränsade av stenhägnader och terasskanter. Kanske blev åkermarken här uppe på höjden alltför stenig och utarmad för att i längden kunna försörja en ökande befolkning.

Utgrävningarna pågår fortfarande..